

Історичні аспекти розвитку лижного спортивного туризму на Волині

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Спортивний туризм на сучасному етапі розвивається у двох напрямках: маршрутний туризм (проходження маршрутів туристсько-спортивних походів) та змагальний туризм (підготовка й участь у змаганнях із техніки спортивного туризму). В історії розвитку спортивного туризму в Україні ці два напрями тривалий час були нероздільні. При цьому походи становили основну форму туристсько-спортивної діяльності та давно запроваджені в спортивну класифікацію (уперше в 1949 році), а туристські змагання й зльоти використовувалися для перевірки готовності туристських груп для виходу на категорійні маршрути [1; 2]. Нині змагання з техніки спортивного туризму (туристське багатоборство) також уключені в єдину спортивну класифікацію України та проводяться у формі чемпіонатів [4].

Вивчення проблеми становлення й розвитку лижного туризму як виду спорту в історичному аспекті з використанням фактичних, цифрових відомостей, а також деяких даних, які уточнюють подробиці походів і змагань, дає змогу відтворити картину змагань й отримати уявлення про те, як складалася змагальна боротьба, як виступали окремі спортсмени та команди. Аналіз цієї інформації сприяє правильному розумінню й плануванню змісту спортивної діяльності в лижному туризмі.

Завдання дослідження – проаналізувати організаційні аспекти розвитку лижного туризму на Волині та результати виступів спортсменів на змаганнях різного рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведені дослідження показали, що процес становлення й розвитку лижного спортивного туризму у Волинській області не можна відокремити та розглядати відокремлено без вивчення історії розвитку інших форм і видів туризму, насамперед дитячого туризму.

Історію дитячого туризму на Волині започаткувало створення обласної дитячої екскурсійно-туристської станції. Перше повідомлення про цей факт уміщено 4 червня 1940 р. в газеті “Радянська Волинь”.

Завдяки роботі педколективу обласної дитячої екскурсійно-туристської станції під керівництвом Горобця Юрія Костянтиновича в 70-ті роки значно поширилася географія маршрутів категорійних походів. Юні туристи Волині побували в різних куточках України, в Карпатах та на Кавказі, на Кольському півострові, Приполярному Уралі.

Горобець Юрій Костянтинович став першим на Волині майстром спорту СРСР із лижного туризму в 1982 р. Під керівництвом Ю. К. Горобця у січні–лютому 1975 р. проведено лижний похід V категорії складності в районі Кольського півострова. У лютому–березні 1976 р. він брав участь у лижному спортивному поході IV категорії складності в районі гірського хребта Хамар-Дабан (318 км, 18 днів). У березні 1977 р. Ю. К. Горобець керував туристською групою в лижному поході III категорії складності в Приполярному Уралі (305 км, 17 днів). У березні 1978 і в березні 1979 р. очолював лижні турпоходи V категорії складності у Приполярному Уралі й у районі гірського хребта Хамар-Дабан. У лютому–березні 1986 року очолював республіканський семінар, у програму якого було включено навчально-тренувальний лижний похід IV категорії складності в Забайкаллі.

Із 1969 р. до 2001 р. Ю. К. Горобець очолював обласну федерацію туризму. Він також є суддею національної категорії зі спортивного туризму.

Традиції щодо розвитку лижного туризму на Волині вже багато років продовжує спадкоємець Ю. К. Горобця – Толстіхін Леонід Миколайович, який очолює Волинський обласний дитячий центр туризму спорту та екскурсій, а також Волинську федерацію спортивного туризму України. Особистий вклад цих людей у розвиток лижного туризму на Волині дуже вагомий.

1978 року було створено Луцький міський туристський клуб “Олімп”, яким тривалий час керував Павлік Володимир Йосипович. Громадську роботу у федерації туризму при обласній раді здійснювали працівники обласної станції юних туристів.

За даними маршрутно-кваліфікаційної комісії (МКК) турклубу “Олімп” Волинської обласної ради з туризму за період з 1979 по 1991 р. проведено 24 спортивних лижних походів, із них 18 – I категорії складності, п'ять – II категорії складності, один – III категорії складності.

Крім того, волиняни були керівниками або брали участь у складних висококатегорійних подорожах у складі туристських груп, оформлених через МКК Української республіканської ради з туризму та екскурсій.

У листопаді–грудні 1986 р. під керівництвом Ігоря Панчука проведено лижний спортивний похід IV категорії складності в районі Приполярного Уралу, що став етапом підготовки до Всесоюзних змагань із техніки лижного туризму в Пермі (1987 р.).

У березні 1992 р. під керівництвом Л. М. Толстіхіна проведено лижний спортивний похід V категорії складності по Кольському півострову.

У вісімдесяти роки луцькі туристи-лижники визнані лідерами в республіці. Посівши двічі (в 1984 і 1987 рр.) перші місця на республіканських зльотах, команда в ролі збірної України виступала на всесоюзних змаганнях. Обидва рази вона виявлялась у десятці кращих.

У 1993 р. команда Волині вперше стала чемпіоном на 1-х Всеукраїнських змаганнях із техніки лижного туризму серед учнівської молоді (тренер М. М. Кльоц).

У маршрутному туризмі до середини 90-х років більшість лижних категорійних походів здійснювалась за межами України.

Максимум активності туристів-лижників на Волині, стосовно їх участі в категорійних спортивних походах із лижного (і не тільки) туризму, припадав на другу половину 80-х років. У той період важливе значення мала підтримка цієї справи профспілковими організаціями підприємств, які зберігали заробітну плату своїх співробітників за період походу, сплачували деякі витрати на підготовку та проведення подорожей. На межі 80–90-х років відзначалося зниження активності волинських туристів, які не брали участі ні у всесоюзних, ні в республіканських змаганнях. Однак завдяки ентузіастам самодіяльного туризму Ю. К. Горобцю, Л. М. Толстіхіну, А. І. Сегодіну, В. В. Маркарчуку відновилася робота створеного заново міського туристичного клубу “Олімп” [3]. Процес тимчасового відродження відбувався на фоні розвалу старої та відсутності нової законодавчої бази й не мав матеріальної підтримки. Тому другій половині 90-х рр. притаманне припинення похідної діяльності в лижному туризмі на Волині.

У 2000 р. створено Федерацію спортивного туризму України (ФСТУ).

Із 2003 р. щорічно проводяться чемпіонати України з техніки лижного туризму. На чемпіонатах України 2004, 2005, 2006, 2007 рр. Волинь представляли дві команди, а у 2006 і 2009 рр. – три. У період із 2003 до 2009 р. команди Волинської області 11 разів здобували золоті медалі, шість разів – срібні й чотири рази – бронзові в різних видах програми чемпіонатів України з техніки лижного туризму, п’ять разів ставали переможцями в загальнокомандному заліку (табл. 1).

За останні роки на Волині підготовлено 11 майстрів спорту України з лижного спортивного туризму.

2008 р. із 12 до 16 лютого в Закарпатті відбулися Всеукраїнські змагання з техніки лижного туризму серед команд учнів навчальних закладів системи МОН. Команда Волинської області зайняла перше місце на дистанції “Лижний маршрут”, 2 місце – на дистанції “Смуга перешкод” і здобула перемогу в загальному заліку.

У 2009 р. із 28 січня до 1 лютого в Закарпатті вперше було проведено Кубок України з техніки лижного туризму. До програми ввійшла нова дистанція “Особисто-командна смуга перешкод”, на якій в особистій першості серед жінок срібну медаль здобула Оксана Кучерук, а серед чоловіків – Олександр Оришко та Андрій Островик, які стали, відповідно, срібним і бронзовим призерами. У командному підрахунку результатів змагань на цій дистанції, а також на дистанціях “Командна смуга перешкод” і “Лижний маршрут” волиняни (тричі) піднімалися на вищу сходинку п’єдесталу, посівши перше місце в загальному заліку.

Таблиця 1

Розвиток лижного спортивного туризму на Волині

№ з/п	Рік, (дата)	Етапи розвитку	Діячі, які сприяли розвитку
1	1940	Створення обласної дитячої екскурсійно-туристської станції	
2	1975	Лижний похід V категорії складності (Кольський півострів)	Керівник Ю. К. Горобець
3	1976	Лижний похід IV категорії складності	Керівник Ю. К. Горобець

		(хребет Хамар-Дабан)	
4	1977	Лижний похід III категорії складності (Приполярний Урал)	Керівник Ю. К. Горобець
5	1978	Лижний похід V категорії складності (Приполярний Урал)	Керівник Ю. К. Горобець
6	1979	Лижний похід V категорії складності (хребет Хамар-Дабан)	Керівник Ю. К. Горобець
7	1982	Вперше на Волині присвоєно звання майстра спорту СРСР з лижного туризму	Ю. К. Горобець
8	1986	Навчально-тренувальний лижний похід категорії складності (Забайкалля)	Керівник Ю. К. Горобець
9	1978	Створення луцького міського туристського клубу "Олімп"	
10	1979–1991	Проведено 24 лижних спортивних походи: 18 з них I к. с.; 5 – II к. с.; 1 – III к. с.	Турклуб "Олімп", В. Й. Павлік
11	1984	Перемога на Республіканському зльоті туристів-лижників, участь у Всесоюзних змаганнях із техніки лижного туризму	Л. М. Толстіхін, М. М. Кльоц, Л. Левчук
12	1986	Лижний похід IV категорії складності (Приполярний Урал)	Керівник Ігор Панчук
13	1987	Перемога на Республіканському зльоті туристів-лижників, участь у Всесоюзних змаганнях із техніки лижного туризму	Л. М. Толстіхін, М. М. Кльоц, Л. Левчук
14	1992	Лижний похід V категорії складності (Кольський півострів)	Керівник Л. М. Толстіхін
15	1993	Перемога на 1-х Всеукраїнських змаганнях із техніки лижного туризму серед учнівської молоді	Тренер М. М. Кльоц
16	2003–2009	шість перемог на чемпіонатах України з техніки лижного туризму; перші місця на Всеукраїнських змаганнях серед учнів (2008) та Кубку України (2009)	

Висновки. Популярність лижного туризму в Радянському Союзі була обумовлена стійким сніговим покривом, який тримався 3–4 місяці (у деяких районах – 5–6 міс. та більше) на більшості території колишньої держави. Лижний туризм в Україні в умовах короткої та малосніжної зими перестав бути масовим, при цьому можливість проведення лижних спортивних походів у межах держави є тільки в Карпатському регіоні й у деяких північно-східних областях.

Більш популярними й доступними в Україні стали змагання з техніки лижного туризму, які включені в Єдину спортивну класифікацію України та які проводяться у формі чемпіонатів, кубків тощо. Однак кількість змагань із лижного туризму, передбачених Всеукраїнським календарем зі спортивного туризму, явно недостатня для повноцінної змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів.

Волинські туристи-лижники досягли значних успіхів і в дитячому туризмі, і в чемпіонатах України серед дорослих. Із 2003 до 2009 рр. підготовлено 11 майстрів спорту. Впродовж указанного періоду команда Волинської області шість разів ставала чемпіоном України. Передумовою успіху волинян у змаганнях із техніки лижного туризму є різностороння спортивно-туристська підготовленість, високий рівень психологічної готовності вести змагальну боротьбу. Переважна більшість туристів-лижників випробували себе в змаганнях майже в усіх видах туризму та спортивному орієнтуванні. Дев'ять волинських майстрів спорту зі спортивного туризму постійно беруть участь у змаганнях зі спортивного орієнтування й мають звання кандидатів у майстри спорту з цього виду спорту.

Література

1. Колотуха О. В. Туристсько-географічна оцінка туристських спортивних маршрутів на території України / Колотуха О. В. // Спортивний туризм : інформ.-метод. зб. – К. : [б. в.], 2008. – № 12. – С. 28–33.
2. Кононенко Т. Роль туристичної сфери в системі соціально-економічних пріоритетів розвитку України / Кононенко Т. // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр.

- Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – Т. 1. – С. 60–63.
3. Павлик В. Й. Покличте нас у турпохід / Павлик В. Й. – К. : Здоров’я, 1991. – 62 с.
  4. Правила змагань зі спортивного туризму. Міністерство України у справах сім’ї, молоді та спорту. Федерація спортивного туризму України. – К. : [б. в.], 2008. – 148 с.

Анотації

У статті розглянуто процес розвитку лижного спортивного туризму у Волинській області. Аналізуючи історію фактів, подій, спортивних досягнень, автор пропонує інтенсифікувати навчально-тренувальний процес на базах Карпатського регіону та збільшити кількість змагань із лижного туризму.

Ключові слова: лижний туризм, змагання, спортивні досягнення.

Владимир Михалевский. Исторические аспекты развития лыжного спортивного туризма на Волыни.

В статье рассматривается процесс развития лыжного спортивного туризма в Волынской области. Анализируя историю фактов, спортивных достижений, автор предлагает интенсифицировать учебно-тренировочный процесс и базах Карпатского региона и увеличить количество соревнований по лыжному туризму.

Ключевые слова: лыжный туризм, соревнования, спортивные достижения.

Vladimir Mychalevsky. Historical Aspects of the Development of Ski Sporting Tourism in the Volyn.

The article deals with the process of the development of ski sporting tourism in the Volyn region. Analysing the history of sporting achievements in this sphere the author suggests to intensify the training process in sport basis of the Carpathians and to enlarge the quantity of the competitions in skiing tourism.

Key words: ski tourism, competitions, sports achievements.